

UDK:336.581:336.227
Bibliid 1451-3188, 10 (2011)
Год X, бр. 37–38, стр. 157–166
Изворни научни рад

Ма. Славен САВИЋ¹

МЕТОД НОВЧАНОГ ТОКА (CASH FLOW МЕТОД) КАО ПОТЕНЦИЈАЛНИ МЕТОД ОПОРЕЗИВАЊА ФИНАНСИЈСКИХ УСЛУГА

ABSTRACT

Taxation of financial services has always represented one of the most complex areas in the implementation of VAT in every individual country. In addition to the traditional methods (addition method, subtraction method and credit method), an interesting approach that could potentially solve all these problems would be the cash flow method. This paper presents its main characteristics.

Key words: Value added tax, cash flow, financial services.

I) СВРХА

Основни услов за успешно функционисање сваког пореског облика, а посебно пореза какав је ПДВ, је неопходност постојања добро дефинисане законске регулативе. Овакав проблем се посебно појављује у системима као што је Европска унија. Европска унија је такав систем који се састоји од 27 независних земаља чланица. Да би се обезбедила једнообразна примена свих прописа који регулишу неку област, на нивоу Уније се доносе акта која само оквирно дефинишу дотичну проблематику, док је државама чланицама дозвољена одређена слобода дефинисања сопствених законских решења, уз поштовање датих оквира. Што се тиче ПДВ-а, поред Прве директиве која је инаугурисала овај облик пореза на потрошњу, најважнија директива која је обезбедила његову једнообразну примену је Шеста директива (77/388/ЕЕЦ). Ова Директива је, услед све растућих потреба за сталним побољшањем функционисања овог пореза, замењена Директивом 2006/112/ЕЦ.

¹ ХЕРБОС ФИТОФАРМАЦИЈА д.о.о, Нови Сад.

II) МЕРЕ ЕУ

1. *Sixth Council Directive (Directive 77/388/EEC) of 17 May 1977 on the harmonization of the laws of the Member States relating to turnover taxes – Common system of value added tax: uniform basis of assessment).*
2. *Recast of Sixth VAT Directive (Directive 2006/112/EC).*

Европска комисија је, у циљу превазилажења проблема везаних за опорезивање финансијских услуга, објавила студију о алтернативним методима опорезивања финансијских услуга, као и услуга осигуравајућих друштава (овом приликом ће се акценат ставити само на финансијске услуге у класичном смислу). У наставку ће се дати осврт на основне карактеристике метода новчаног тока, као и извршити компарација истог са решењима која нуди Шеста Директива.

III) САДРЖАЈ

Природа финансијских услуга и разлози њиховог потпуног изузимања

У теорији и пракси јавних финансија се као основни разлог за потпуно изузимање финансијских услуга наводи њихова нематеријална природа. Нематеријална природа финансијских услуга се објашњава чињеницом да се ове услуге у највећем броју случајева пружају електронски, па се самим тим појављује проблем идентификације основице на коју би се обрачунавао порез. За финансијске услуге попут услуга које пружају финансијски саветници, као и услуга које захтевају плаћање одређене (експлицитно утврђене) накнаде (типа закупа сефова), ПДВ би се обрачунавао на уобичајени начин. Тешкоће се појављују у вези са услугама које се обрачунавају на маргину која представља разлику између прихода по основу камате који се плаћа зајмодавцима и оне која се обрачунава дужницима. Иако укупна додата вредност креирана на овакав начин може бити идентификована, узевши у обзир да се трансакције најчешће врше између правних лица, требало би пронаћи начин да се адекватно алоцира укупна додата вредност на сваку од страна у трансакцији. Другим речима, накнаде за услуге финансијског посредовања су обично урачунате у маргину која представља разлику између дуге и кратке позиције појединих делова активе и не појављују се у облику експлицитне цене (трошка). Као што је претходно речено, у случају пружања услуга физичким лицима, тај елемент (део маргине) је релативно лако утврдити. Међутим, у трансакцијама са правним лицима он остаје „сакривен” у цени (накнади)

која се плаћа банци. Немогућност његовог експлицитног исказивања представља основни разлог због кога се финансијске услуге у потпуности изузимају, јер би то изазвало високе административне трошкове. Ови проблеми би се могли приказати на следећем примеру. Ако би се претпоставило да банка плаћа камату на уложена средства у висини од 5%, а да обрачунава 15% камате на позајмљена средства, укупна додата вредност се може израчунати применом камате у висини од 10% на депозите. Тај износ би требало опорезовати. Уколико се сви кредити дају физичким лицима, додата вредност би се лако израчунала. Међутим, проблем се појављује уколико се зајмови дају правним лицима, јер се у том случају поставља питање који би износ, применом стопе од 15%, требало опорезовати.² Све ово доводи до парадокса који се зове „ослобођени је у ствари опорезован”. Ово произилази из чињенице да финансијске организације, током пружања својих услуга, стварају одређене трошкове који се манифестују у облику улазног пореза. У исто време, на њихове услуге се не плаћа порез (јер су у потпуности изузете), што доводи до губитка права на поврат улазног пореза (нема излазног пореза који би служио као основ за подношење ПДВ пријаве).

Третман финансијских услуга под Шестом директивом

Шеста директива (77/388/ЕЕЦ) о хармонизацији пореза на додату вредност је дефинисала финансијске услуге као нестандартна ослобођења без права на одбитак претходно плаћеног пореза. У Члану 13Б (д) финансијске услуге укључују следеће трансакције:

- одобравање и посредовање у давању кредита и управљање кредитом од стране даваоца;
- посредовање и било који послови са кредитним гаранцијама или другим врстама обезбеђења и управљање кредитним гаранцијама од стране даваоца;
- трансакције, укључујући и посредовање, које се тичу депозита и текућег рачуна, платног промета, преноса, дуговања, чекова и других преносивих хартија (инструмената), осим наплате дуга;
- трансакције, укључујући посредовање, које се тичу валута, новчаница и кованог новца који се користе као законско средство плаћања, са изузетком колекционарских предмета;

² Liam Ebrill, Michael Keen, Jean-Paul Bodin, Victoria Summers, *The Modern VAT*, International Monetary Fund, Washington, 2001, p. 95.

- под колекционарским предметима се подразумевају злато, сребро и остали ковани новац или новчанице који се обично не користи као законско средство плаћања, као и ковани новац од нумизматичког значаја;
- трансакције, укључујући и посредовање, али не и управљање или чување, акцијама и уделима, пословањем компанијама и друштвима, обвезницама и другим хартијама од вредности, изузимајући документа којим се потврђује право на имовину;
- управљање специјалним инвестиционим фондовима одређеним од стране држава чланица ЕУ.³

Суштина метода новчаног тока као начина опорезивања финансијских услуга

Међу бројним покушајима изналажења одговарајућег метода који би омогућио правично опорезивање финансијских услуга уз минимизирање административних трошкова који се том приликом неминовно јављају, савремена теорија и пракса јавних финансија је предложила неколико метода њиховог опорезивања. Међу овим методама као посебно поље интересовања се појављује метода новчаног тока (*cash flow* метода). Суштина овог метода се огледа у следећем. Метод новчаног тока би елиминисао раније споменуте тешкоће које се јављају приликом покушаја опорезивања финансијских услуга на следећи начин. Сви приливи средстава, укључујући пријем кредита и плаћања камата банци би били третирани сродно продајама и подложни опорезивању уколико је прималац регистрован. У исто време, сви одливи средстава, укључујући отплату кредита или плаћање камате од стране банке би “привукли” кредит уколико је обвезник регистрован.⁴ Другим речима, приливи готовине по основу финансијских трансакција су третирани као опорезиве продаје (у случају банака, то су отплата кредита од стране корисника, као и прикупљени депозити), док су сви одливи готовине третирани као набавка опорезивих инпута (у случају банака, то је одобравање кредита). Докле год је каматна стопа, која је на располагању Влади, идентификована као „чиста” каматна стопа, метод новчаног тока постиже теоретски прихватљиву алокацију додате вредности и допушта одговарајуће кредитирање улазног пореза. Интуитивно, кредитирањем

³ Такође видети члан 135, тачке б-г Директиве 2006/112/ЕС.

⁴ За практичан пример функционисања овог метода видети: Liam Ebrill, Michael Keen, Jean-Paul Bodin, Victoria Summers, *The Modern VAT*, International Monetary Fund, Washington, 2001, p. 96.

прилива и одлива по истој стопи, систем обезбеђује да је садашња вредност прихода која потиче од стране регистрованих трговаца нула; приход се коначно појављује једино у величини (мери) тог дела маргине који пада на терет нерегистрованих трговаца. Предузећа која су се регистровала као порески обвезници су у обавези да уплате порез на сва примања готовине настала по основу финансијских трансакција, са изузетком прилива који су настали по основу трансакција са акцијама. Њима је дозвољено да захтевају порески кредит за све трансакције које не укључују трговину акцијама.

Особине метода новчаног тока као начина опорезивања финансијских услуга

Временска вредност новца искључена без експлицитног усаглашавања

Када се говори о природи додате вредности у контексту финансијских услуга, битно је напоменути да финансијске маргине укључују плаћања у односу на временску вредност новца, која се надокнађује штедишама за одлагање потрошње. То је плаћање прихода и не би требало бити део пореске основице за плаћање пореза на додату вредност. Фундаментални атрибут метода новчаног тока је да он искључује временску вредност новца без експлицитног захтева за њеном идентификацијом. Стога не постоји захтев да маргина буде раздвојена на њене компоненте да би се опорезовала додата вредност. Јасно је да је ово веома атрактивно, посматрано са практичног аспекта, јер је веома тешко спровести ово раздвајање (неки од разлога су третман инвестирања у акције, трансакције са нерегистрованим пореским обвезницима, третман инвестиционих средстава и сл.).

Потпуно избегавање каскадног опорезивања

Метод новчаног тока омогућава потпуно избегавање каскадног опорезивања финансијских услуга пружених од стране регистрованих пореских обвезника. Регистровани порески обвезници су у могућности да захтевају улазни порески кредит по основу њихових одлива готовине према финансијским институцијама, док су подложни опорезивању по основу прилива готовине. У случају нефинансијских предузећа, улазни порески кредити по основу одлива готовине ће, нормално, превазилазити пореске обавезе по основу прилива готовине (пореске приливе). Овај вишак их компензира за порез који ће бити плаћен на њихове „набавке” финансијских услуга. Рад система је такав да су они смештени у исту позицију у којој би били да пореза није било „на свом месту”.

Принцип (база) одредишта

Метод новчаног тока функционише на бази одредишта и представља (обезбеђује) еквивалент нултом опорезивању услуга пружених нерезидентима. Трансакције са нерезидентима не траже ни подношење пореске пријаве, ни подношење захтева за поврат пореза (порески кредит). Домаће финансијске институције нису у неповољнијем положају у погледу пружања услуга нерезидентима. Из разлога што се метод новчаног тока примењује на бази одредишта, он је компатибилан са овим аспектом ПДВ-а који се обрачунава на остале робе применом кредитно-фактурног метода.

Потпуна компатибилност са кредитно-фактурним методом

У суштини, метод новчаног тока је у потпуности компатибилан са кредитно-фактурним методом у случају ПДВ-а обрачунаог на нефинансијске услуге. Као и у погледу функционисања на бази одредишта, он омогућава подношење захтева за поврат улазног пореза по основу (пружених) финансијских услуга и, стога, елиминира кумулирање пореза (каскадно опорезивање). Он отклања потребу за алокацијом инпута између финансијских и нефинансијских активности. Из разлога што је додата вредност на финансијске услуге опорезована на истој бази као и на остале активности, он елиминира не-неутралност која креира штетне (супротне) економске ефекте.⁵

Теškoће у вези са применом метода новчаног тока

Иако метод новчаног тока има одређене предности у погледу опорезивања финансијских услуга у односу на досадашњу праксу и друге потенцијалне (махом, традиционалне) методе, и он има одређене недостатке који у одређеној мери ометају његову примену. Два значајна концептуална проблема су у вези са променама пореских стопа и идентификацијом трансакција са страним лицима. Ови недостаци ће бити описани у наставку.

Промене пореских стопа

Да би метод новчаног тока исправно функционисао у погледу опорезивања додате вредности, порески кредит за одливе готовине би требао бити рачунат по истој стопи која је примењена приликом прикупљања пореза на изворне приливе готовине. Ово јасно поставља питање које би биле

⁵ *Value Added Tax: A study of Methods of Taxing Financial and Insurance Services*, European Commission, Brussels, 1996, pp. 52-53.

импликације приликом промена пореских стопа, и која би правила требала бити постављена да би систем правилно функционисао, као одговор на промене пореских стопа. Концептуално је једноставно поставити правило да би се постигла неутралност у погледу усклађивања (прилагођавања) пореских стопа, али би, исто тако, промене пореских стопа довеле до појављивања проблема практичне природе у погледу примене овог правила. Правило које би креирало неутралност приликом промене пореских стопа би било следеће. Тамо где постоји повећање пореза, сви регистровани порески обвезници би били у обавези да плате додатни порез, који би био једнак производу повећане пореске стопе и вишка финансијских обавеза (пасиве) изнад нивоа финансијских средстава (активе), насталим непосредно пре повећања пореске стопе. Прилагођавање променама пореске стопе не би било потребно за оне делове финансијске aktive (средстава) који не улазе у порески систем. Примена пореза у време када се дешава повећање пореске стопе вероватно ће бити предмет политичких приговора. Корисници кредита га могу видети као ретроактивни порез на њихове дугове. Примедбе ће бити посебно изражене у време увођења овог система, и могло би се сматрати као прилагођавање које се односи на пун износ пореза. Међутим, овде би се могли навести други потенцијални начини за превазилажење ових проблема, али би они захтевали посебну елаборацију те проблематике.

Идентификација трансакција са нерезидентима

Идентификација места набавке и крајњег одредишта финансијских услуга на секундарном тржишту трансакција је произвољно. Ово је веома евидентно у случају опорезивања дохотка где је ово било једно од проблематичних подручја у алокацији (додељивању) одговарајућег износа дохотка домаћим изворима за разлику од страних филијала и подружница. Посебна правила могу бити потребна да би се обезбедио одговарајући третман ових трансакција. Ова правила би могла да утичу на правилну примену пореза на средства заједничких фондова, брокера, дилера и пензионих фондова који купују и продају хартије од вредности (обвезнице) на секундарном тржишту као принципали.⁶

Врсте метода новчаног тока

Иако умногоме правичан, метод новчаног тока је, у исто време, и комплексан метод који захтева пуну пажњу пореских власти. Његова

⁶ Ibid., pp. 53-55.

комплексност се огледа у чињеници да постоје две главне врсте овог метода, и то основни метод и метод новчаног тока уз примену тзв. рачуна обрачуна пореза. Ако се пореде особине ових метода, могу се уочити одређене разлике, које се, махом, тичу административних аспеката. Ако се пореде метод новчаног тока са рачуном обрачуна пореза и основни метод новчаног тока, предности првог метода се огледају у избегавању проблема са новчаним током у време позајмљивања средстава, као и у време „прелазног” подешавања приликом увођења система или приликом повећања пореске стопе. Ови проблеми се, код основног метода новчаног тока, појављују само у случају услуга које укључују приливе и одливе готовине по основу капитала, при чему је накнада за финансијске услуге урачуната (скривена) у маргини (маржи) коју банка рачуна на бази разлике између прихода по основу пружених услуга и трошкова потребних за пружање истих. Такође, предности метода новчаног тока са рачуном обрачуна пореза над основним методом новчаног тока се могу огледати у следећем: 1) елиминишу се проблеми у вези са новчаним током одлагањем плаћања пореза и пореских кредита на трансфере капитала; 2) постоји мали ризик за владу у погледу одлагања плаћања пореза због тога што се очекује да плаћања пореза на приливе готовине буду поништена од стране пореских кредита на одливе капитала, изузев у случају стечаја; 3) добитак/губитак по основу одлагања пореза или кредита је изједначен по основу индексирања преосталог износа средстава на рачуну обрачуна пореза владином стопом на позајмљена средства; 4) тешкоће у вези са преласком са једног на други систем и/или стопу су решене кроз иницијално задужење/одобрење (кредитирање) рачуна обрачуна пореза на почетку рада система и подешавање преосталог износа средстава у време било какве промене пореске стопе. Оно што је заједничко и једном и другом облику метода новчаног тока је пореска база која обухвата како експлицитне, тако и имплицитне трошкове финансијских услуга. Друга заједничка особина је третман пореских обвезника, при чему се под пореским обвезницима подразумевају како класичне финансијске институције (у првом реду банке), тако и било које друге институције које се могу подвести под категорију финансијских посредника. Такође, битна заједничка карактеристика су и услови под којима се стиче право на улазни порески кредит. Улазни порески кредити су допуштени у свим случајевима где се као трансактори појављују регистровани порески обвезници. Једини изузетак у погледу пореске базе представљају следеће активности: 1) трансакције у које су укључени акционари/власници предузећа; 2) трансакције између нефинансијских институција и нерегистрованих особа;

3) трансакције између самих нерегистрованих особа и 4) портфолио инвестиције које нису повезане ни са каквим пословним активностима.

IV) ДАТУМ СТУПАЊА НА СНАГУ

Шеста директива је ступила на снагу 01.01.1978. године.

Рекаст Шесте директиве је ступио на снагу 2007. године.

V) ИЗВОРИ

- Ebrill, Liam, Keen, Michael, Bodin, Jean-Paul, Summers, Victoria, *The Modern VAT*, International Monetary Fund, Washington, 2001.
- “Recast of Sixth VAT Directive (Directive 2006/112/EC)”.
- “Sixth Council Directive (Directive 77/388/EEC) of 17 May 1977 on the harmonization of the laws of the Member States relating to turnover taxes – Common system of value added tax: uniform basis of assessment”.
- “Value Added Tax: A study of Methods of Taxing Financial and Insurance Services”, European Commission, Brussels, 1996.

VI) ЗНАЧАЈ ЗА РЕПУБЛИКУ СРБИЈУ

Финансијске услуге су одувек биле (и још увек јесу) једно од најкомпликованијих подручја имплементације пореза на додату вредност. Немогућност јасног одређивања магине и трошкова који су урачунати у вредност финансијских услуга, с једне стране, као и њихова нематеријална природа, с друге стране, су у фокусу како финансијских институција које их пружају, тако и фискалних власти. То указује на блиску повезаност и међусобну условљеност монетарне и фискалне политике, с једне стране, и банкарског и фискалног система, с друге стране. Чак ни Европска унија, која је најдаље отишла у погледу имплементације и усавршавања пореза на додату вредност, нема још дефинисана прецизна правила и принципе који би омогућили адекватно опорезивање најкомпликованијих предмета опорезивања (у које спадају и финансијске услуге). Као и код свих других предмета опорезивања, најважније питање које се намеће је како обезбедити (и очувати) издашност овог пореза, уз истовремено свођење његове регресивности на најмању могућу меру. Кад је реч о финансијским услугама, будући да су оне тренутно у потпуности изузете од опорезивања, ту се мисли на тачно одређивање оног дела који би требало опорезовати (и којом стопом; с тим у вези, поставља се питање избора врсте и висине

стоје), као и на који део применити ослобођење са правом на порески одбитак. Наравно, ово не искључује у потпуности садашњу праксу (примену ослобођења без права на поврат претходно плаћеног пореза), само се поставља питање на који део финансијских услуга то применити. Уколико се, као прихватљиво решење, изабере опорезивање (једног дела или у потпуности) финансијских услуга (у овом случају се не мисли на опорезивање нултом стопом), поставља се питање избора метода који би био примењен. Ту се може говорити о примени традиционалних метода, с једне стране, и примени метода новчаног тока, с друге стране. Ако се упореде ове две групе метода, може се уочити да се су традиционални методи умногоме подложнији одређеним тешкоћама у вези са њиховом имплементацијом у односу на метод новчаног тока. Када је реч о Србији, ту се као основно питање намеће садашње стање монетарне и фискалне сфере, тј. однос банкарског и фискалног система. Ако се погледа генеза фискалног система у последњих 20 година, може се уочити да се он суочавао са бројним тешкоћама које су последица политичких збивања на њеним просторима. Ту се преваходно мисли на распад бивше Југославије, који је узроковао да реформе које су започете крајем '80-их година остану незавршене. Затим је дошло до потпуног колапса банкарског и финансијског система који се манифестовао у појави хиперинфлације, из кога је било веома тешко изаћи. На крају, ту је и транзиција, којом се покушао увести капиталистички систем који ни до дан-данас није у потпуности имплементиран због сувише дуге доминације социјалистичке привреде. Тек у последњих 10-ак година се фискални систем успео колико-толико довести у ред, при чему су ипак нека подручја (попут пореза на додату вредност) још увек остала отворена. Ако се погледа историјат нашег фискалног система, може се уочити да је прва озбиљнија реформа, која је умногоме поједноставила прописе (који су се временом само гомилали), извршена 2001. године, када су се створиле какве-такве основе за увођење пореза на додату вредност (који је, међутим, уведен тек три године касније). Ниједан систем пореза на додату вредност (па ни ЕУ систем) није савршен. Када се ради о финансијским услугама, примена метода новчаног тока би допринела не само лакшем опорезивању истих (у смислу смањења административних трошкова), већ и остваривању далеко већих ефеката који се постижу прикупљањем овог пореског облика. Из тих разлога, упутно би било погледати начин на који функционишу поједини облици овог метода и одговарајућим законским и подзаконским решењима омогућити његову што лакшу имплементацију у систем пореза на додату вредност у Републици Србији.